

Čiūto

*Juozo Tallat-Kelpšos harmonizuota
lietuvių liaudies daina*

Juozas Tallat-Kelpša (1889 –1949)

Protėviai buvo totoriu bajorai, susigiminiavę su lietuviais. Mokėsi Palangos progimnazijoje, brandos atestatą gavo Peterburge (Rusija). Muzikos pradmenis gavo iš savo tėvo vargonininko. Vėliau mokėsi Rokiskio vargonininkų mokykloje.

1905–1907 m. gyveno Vilniuje, kur Rusų muzikos draugijos mokykloje išmoko griežti violoncele. Mokytojavo pradžios mokykloje, vargonininkavo Šv.Mikalojaus bažnyčioje, vadovavo Lietuvių savišalpos draugijos chorui – prisijungus „Kanklių“ draugijos chorui, susidarė 70–80 dalyvių kolektyvas, kuris rengė koncertus–vakarus, giedojo bažnyčioje. 1907 m. G. Landsbergio–Žemkalnio „Eglei žalčių karalienei“ parašė muziką ir su choru tą veikalą pastatė.

Peterburge studijavo kompozicijos teoriją. Vadovavo lietuvių ir baltarusių chorams, dirigavo operečių spektaklius, dalyvavo dramos vaidinimuose, akompanavo solistams, kūrė muziką scenos veikalams. Vasaros atostogų metu Lietuvoje užrašinėjo liaudies dainas, organizavo chorus.

Sovietmečio laiku, 1940 m. liaudies seimo rinkimų proga parašė pirmuosius propagandinio turinio darbus – chorines dainas ir solo su fortepijonu. 1944 m. Kauno valstybinio dramos teatro ir Kauno konservatorijos direktorius. 1944–1949 m. LSSR Operos ir baleto teatro vyriausiasis dirigentas. 1945 m. nusipelnęs meno veikėjas, 1948 m. Stalino premijos laureatas.

Žodynas	
lylio	Lýlio lyliutė, maža mano sesutė. Kalnutėli, tatata! Laukų kalneli, lylio! Lyliõ lelijo, kas ten gražiai žydėjo? Lylio lyliavo, berneliai gyliavo. Daunoj, eisim, broliai, dauno lylio čiūto, daunoj, šieno pjauti, dauno lylio čiūto. Galima pastebėti kai kuriuos bendrus šių dainų elementus: dainoms, sutartinėms ir pakaitinėms giesmėms būdingi priedainiai: <i>dobilio, ciutelė, čiutelė</i> ir kt. Kartais liaudies dainininkai jas vadina tiesiog „ <i>ciutelėmis</i> “, „ <i>dobiliučiais</i> “ ir pan.
ataūžia	užeina, artinasi, girdisi
ūžuolas	qžuolas, medis, vyriškumo, stiprybės, šeimos galvos, tėvo simbolis

Čiūto (pjovėjėlių daina)

Daina apie sunkų kaimo žmonių, o čia bernelių darbą šienaujant pievas, žolę gyvulių pašarui, javų laukus yra priskiriama prie šienapjūtės dainų.

Šienavimo sutartinėse išskiriamos kelios tematinės grupės. Svarbiausia vieta čia atitenka

sutartinių ciklui "Eisim, broliai, šieno piauči" (Nr. 23–36). Dažnai jos tėra viena dvišakės paralelizmo sutartinės šaka. Pats darbas šios grupės sutartinėse nevaizduojamas, tik deklaruojamas pirmosiose strofose. Tolimesnėse strofose apdainuojama šienapiūtės aplinka ir nuotaika: bepiaunant užklumpa audra, nuo jos slepiamasi po medžiu. Tačiau šis tikroviškas vaizdas, kurio emocinį poveikį padidina vaizdingi veiksmožodžiai ir metaforos – alaūžia šiurkštus vėjas ... , skaudus lietus, tėra tik poetinė priemonė išreikšti mintims ir jausmams, neturintiems tiesioginio ryšio su darbu. Palyginimai – qžuolas – ne tėvelis, liepelė – ne močiutė, jo(s) šakelės – ne rankelės, lapeliai – ne žodeliai – išreiškia tėvų globos meilumą, rūpestingumą." (žiūr. Z.Slaviūnas „Darbo sutartinės“)

Ažuolas – stiprybės–vyriškumo simbolis, bet jis tik medis, jis ne tėvelis, kuris supranta savo sūnų, kuris apkabina, nuramina, paguodžia. Labai gražūs „vyriškos“ pusės jausmai šioje dainoje, į kuriuos visuomenė dažniausiai nekreipia dėmesio, o tik „tu gi vyras, tai nedera verkti“, o širdyje norisi turėti laisvę emocijoms išreikšti: ir liūdėti, ir juoktis, ir būti stipriems, ir suklupti.

Didelė dainų dalis buvo darbo sutartinės, kurios „dainuotojų nurodymu buvo dainuojamos dirbant, ilsintis, einant į darbą ar grįžtant iš jo. Sutartines dainuodavo dirbdami tikrai kolektyviai – rugiapjūtės, avižapjūtės, šienapjūtės, linaraučio, verpimo ir kitų darbų metu. Darbo santykiai vaizduojami patriarchalinės šeimos buitinėje plotmėje. Čia ypač pabrėžiamas darbo bendrumas, bendros pastangos, užvadavimas darbe, iškeliamas geras darbas, kuris yra ir paties žmogaus vertės matas.

Šaltiniai: 1938 m. Baudžiauninkų daina-taip įrašyta Muzikos informacijos centro svetainėje. Ši info buvo paimta iš sovietų laikais išleistų leidinių: „Ant Nemuno kranto“. Respublikinės 1955 m. dainų šventės repertuaras. Lietuvių chorinės literatūros chrestomatija, I. – Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1963 Spaliui – skambiausioji daina. – Vilnius: LTSR Kultūros ministerija, Liaudies meno rūmai, 1966.